

Aktualizētās atziņas bērnības pedagoģijā maģistra darbos Liepājas Universitātē

Updated Recognitions of Childhood Pedagogy in Master's Thesis at the University of Liepaja

Alīda Samuseviča, Blāzma Vikmane

Publikācijā tiek atklātas Liepājas Universitātes maģistru pētījumos aktualizētās mūsdienu bērnības pedagoģijas kontekstā risināmās problēmas un analizētas bērnu audzināšanas un izglītošanas nianšes, kā arī sistematizētas konceptuālās teorētiskās atziņas bērnu personības veidošanās pretrunīgajā un sarežģītajā procesā, atklājot bērnības vecumposma specifiku, kas ietekmē pedagoģiskās darbības un sadarbības kvalitāti pirmsskolas izglītības iestādē. Īstenojot aizstāvēto 38 maģistra darbu atziņu kontentanalīzi, ir aktualizētas pedagoģiskajā praksē dominējošās pretrunas un raksturotas maģistru pētnieciskajā darbībā īstenotās pedagoģiskās pieejas.

Atslēgvārdi: audzināšana, bērns kā vērtība, bērncentrēta pieeja, bērnības pedagoģija.

Ievads

Sabiedrības un ģimenes nemitīgas sociālās transformācijas mūsdienās būtiski ietekmē bērnības pētījumu aktualizāciju sociālajās zinībās visā pasaulē, tas lielā mērā apliecina bērna vērtības unikālo statusu. Bērnība ir specifisks cilvēka dzīves periods, kura izpēte rada daudz nezināmu un neapjaustu pētniecības dimensiju. Komplicētā bērnības fenomena problemātika pētniecības laukā saista ar savu vienreizīgumu, dinamiskumu un neprognozējamību, kā arī sociālo un pedagoģisko aktualitāti. Eiropas Savienības un nacionālajos dokumentos^{1, 2, 3, 4} uzsvērts, ka bērnības pedagoģijā svarīga ir mūsdienu prasībām atbilstošas mācību vides un izglītības satura pilnveide, pirmsskolas izglītības skolotāja un bērna radošuma veicināšana,

¹ *ETUCE Policy Paper on Early Childhood Education*, ETUCE-European Region of Education International 2012 Regional Conference in Budapest 26–28 November 2012. Pieejams: <http://www.csee-etuice.org/images/attacments/ETUCEPolicyPaperonECEEN.pdf> (atsauce 10.01.2016.).

² *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam*, Rīga, Izglītības un zinātnes ministrija. Pieejams: <http://www.m.likumi.lv/doc.php?id=266406.pdf> (atsauce 10.01.2016.).

³ *Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.–2020. gadam*, Pārresoru koordinācijas centrs. Pieejams: http://www.nap.lv/images/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprin.pdf (atsauce 10.01.2016.).

⁴ Ibid.

pirmsskolas izglītības iestādes un ģimenes sadarbība, pedagogu profesionālās kompetences paaugstināšana.

Pedagoģiskajā praksē konstatētās pretrunas atklāj daudzveidīgus pieaugušo (vecāku un pedagogu) pretrunīgos redzējumus par bērna dzīvesdarbības un viņa pašīstenošanās iespējām. Tie bieži vien apliecina audzinātāju neinformētību, neizpratni un apjukumu, dažreiz vienaldzību un pat izvairīšanos no atbildības, radot nemītīgas problēmsituācijas audzināšanas procesā, izraisot nepamatotu destruktivitāti un agresivitāti pieaugušo un bērnu savstarpējo attiecību sistēmā. Tas atstāj negatīvas sekas bērna unikālās personības veidošanās procesā, radot augsni frustrācijām, un veido pamatu bērnības kompleksu izveidei, kuru sekas ir jūtamas turpmākajos dzīves posmos. Mūsdienu bērni ir stresa pilni un ātri nogurst, viņiem ir grūtības ar disciplīnas un noteikumu ievērošanu bieži vien vecāku pārprastās visatļaujošās audzināšanas ietekmē.⁵ Pedagoģiskajā praksē nākas "sastapties ar situācijām, kad bērns ir neizpratnē par to, kā viņam rīkoties esošajā situācijā, jo, iespējams, līdz šim par kādu esošu parādību vai rīcību ģimenē neviens nav nedz runājis, nedz pievērsis tam uzmanību"⁶.

Sabiedrības nākotne ir atkarīga no tā, kā tiek audzināti bērni. Ikviens bērns piedzimst ar bezgala plašām attīstības iespējām un potenciālu. Pilnvērtīgai personības attīstībai un izaugsmei nepieciešams ne tikai daudzpusīgs, radošs un harmonisks pedagoģiskais process, kurš neierobežo bērna izpausmes iespējas, bet arī kompetenti un motivēti pedagogi, pozitīvi stimulējoša un atbalstoša pedagoģiskā darbība. Lai bērnam netraucēti ļautu un palīdzētu attīstīt individualitāti, ir nepieciešama atbilstoša audzināšanas vide, vecāku beznosacījumu mīlestība, viņu atbildība un aktīva līdzdalība pirmsskolas izglītības iestādes darbībā, kā arī mērķtiecīgi plānota un vadīta pirmsskolas skolotāju koleģiāla sadarbība. Atbildības izjūta visos pedagoģiskās darbības līmeņos veicina personības vajadzību pilnveidoties un izglītoties, diendienā apgūt tādas vecāku un pedagogu lomas, kas palīdz bērniem augt brīviem un būt laimīgiem.

Praktizējošo pirmsskolas izglītības skolotāju maģistra darbos tiek aktualizētas un analizētas pedagoģiskās darbības stratēģijas, kas piedāvā profesionālus risinājumus bērnības pedagoģijas problēmās. Piemēram: "Lai attīstītu bērnu pašiniciatīvu pašiem tiekies pēc zināšanām un radoši darboties, ir nepieciešams izveidot atbilstošu mācību vidi un nodrošināt daudzveidīgu materiāli tehnisko bāzi."⁷ Pedagoģiski svarīgi ir respektēt bērna vajadzības,⁸ pārzināt katra bērna individuālo attīstību,⁹

⁵ A. Grīnberga, *Pirmsskolēna fiziskās sagatavotības vērtēšana pedagoģiskajā praksē*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 66 lpp.

⁶ A. Brauna, *Pedagoģiskā sadarbība pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 57. lpp.

⁷ J. Kehre-Baika, *Netradicionālo darba formu pielietojums vecākā pirmsskolas vecuma bērnu mākslinieciskajā darbībā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2014, 5. lpp.

⁸ M. Čulkstāne, *Pedagoģiskā darbība bērna emocionālai labizjūtai pirmsskolas izglītības iestādē*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 5. lpp.

⁹ M. Daļeckā, *Mācīšanās portfolio pirmsskolas vecuma bērnu individuālās izaugsmes izvērtēšanai*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2016, 5. lpp.

uzlabot mācību darba organizācijas metodes un līdzekļus, ieviešot novitātes pedagogu vadītājās nodarbībās un padarot tās interaktīvas.¹⁰ Ar katru gadu pieaug praktizējošo pirmsskolas izglītības skolotāju–maģistrantu interese par metodiskiem pētījumiem bērības pedagogijā, tiek izstrādāti aktuāli un kvalitatīvi metodiskie materiāli, kas noder kolēģiem un/vai vecākiem bērnu zināšanu, prasmju un spēju attīstības sekmēšanai.^{11, 12}

Iepriekš minēto ideju un metodisko materiālu piedāvājums apliecina maģistra darbu autoru pedagogisko uzskatu vērtību bērnu audzināšanā maksimālas bērna rīcībspējas veicināšanā un nodrošināšanā. Veikto bērības pētījumu mērķtiecīga kvalitatīvā analīze un pētījumu datu sistematizēšana vecāku izglītošanas nolūkos un ģimenes audzināšanas procesa kvalitātes nodrošināšanā ir viens no veidiem, kā mērķtiecīgi ietekmēt jaunos vecākus, lai viņi attiektos pret bērnu kā pret unikālu vērtību, un kā pilnveidot sabiedrības informētību par aktuāliem bērnu attīstības jautājumiem, veicinot pieaugušo atbildības paaugstināšanos gan ģimenes, gan valsts problēmu risināšanas kontekstā.

Publikācijas **mērķis**: raksturot Liepājas Universitātes maģistru pētījumos bērības pedagogijas kontekstā risināmo problēmu loku, identificējot izstrādātajos maģistra darbos aktualizētās mūsdienu bērnu audzināšanas un izglītošanas tematiskā loka nianšes.

Publikācijas izstrādes procesā īstenotā empīriskā pētījuma novitāti raksturo šādi aspekti: pirmo reizi Liepājas Universitātē pētniecības nolūkos tiek īstenota mērķtiecīga 38 maģistra darbu kvalitatīvā un hermeneitiskā analīze, lai noskaidrotu un sistematizētu maģistra darbos aktualizētās bērības pedagogijas problēmas un to risinājumus, kā arī ir apkopotas maģistru, praktizējošo pirmsskolas izglītības skolotāju, pedagogiskās atziņas, kas sniedz ieskatu risināmajās bērības pedagogijas problēmu dimensijās un atļauj izvirzīt potenciāli risināmo mērķu un uzdevumu perspektīvas pedagogu darbā.

Bērības pedagogijas konceptuālās teorētiskās atziņas

Bērības pētījumu mērķis ir sekmēt bērnu un pusaudžu vecumposma izpratni dažādu audzināšanas un izglītošanas jautājumu kontekstā. Aktuālais “bērnu izpētes” diskurs ir radies 20. gadsimta sākumā kā “bērna izpētes kustība”, kad aizsākās nozīmīgi pētījumi bērna attīstības psiholoģijā.¹³ Sociāli konstruētās bērības izpratne ierosināja bērības kā tīša laikposma pētījumus, kuros vairāk tiek akcentēta bērnu sociālā, nevis attīstības konstrukcija. Mūsdienu zinātniskajos pētījumos tik aktuāli

¹⁰ A. Eņģele, *Didaktisko metožu variativitātes nodrošināšanas iespējas lasīšanas un rakstīšanas prasmju apguvei pirmsskolas vecumā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2015, 52.–57. lpp.

¹¹ U. Priedoliņa, *Angļu valodas apguve pirmsskolas vecuma bērniem*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2017, 54. lpp.

¹² S. Pīrāga, *Mūzikas pedagogu un logopēdu sadarbība bērnu valodas un runas attīstības veicināšanai pirmsskolā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2017, 76. lpp.

¹³ G. S. Hall, ‘The contents of children’s minds on entering school’, in: G. S. Hall (ed.), *Aspect of Child Life and Education*, Boston, Ginn, 1907, pp. 1–24.

atzītā starpdisciplinārā pieeja tieši bērnības izpētes procesā tiek ieviesta 20. gadsimta beigās.¹⁴

Mūsdienu bērnības pedagoģija balstās uz atziņu, ka jau pirmsskolas vecumā svarīgi mērķtiecīgi un plānveidīgi palīdzēt bērniem apgūt cilvēcisko vērtību pasauli saistībā ar viņu attīstības sociālo situāciju, vadošo darbību un vecumposma sensitivitātes galveno saturu,¹⁵ jo mūsdienu bērni kopš mazotnes apgūst demokrātijas skolu, bet demokrātija ir tiesību un iespēju vienlīdzība. Bērna iespēju izmantošana iet roku rokā ar viņa pašiniciatīvu, kas ir viens no demokrātijas pamatprincipiem. Audzinot demokrātiskās sabiedrības jauno paaudzi, pirmsskolas skolotājas var gan modelēt bērna uzvedību, kas veicina viņa pašiniciatīvu, gan radīt vidi, kas bērnam sniegtu pašiniciatīvas iespējas.¹⁶ Tas nozīmē, ka tad, kad skolotājas bērnam piedāvā izvēlēties kādu no daudzveidīgajām darbībām, viņam tiek piedāvātas iespējas. Kad bērnam palīdz noskaidrot atsevišķu darbību un iesaistīties tajā, viņam parāda pašiniciatīvas nozīmi. Pašapliecinājums, kas bērnam rodas, izvēloties kādu no darbībām, kuras ļāvušas kaut ko apgūt vai radīt, ir viņa personīgās pašiniciatīvas un iespēju vērtības izpausme. Tomēr tas var notikt tikai tādā vidē, kur bērnam tiek dotas iespējas sadarboties, risināt problēmsituācijas, sarunu ceļā atrast atbildes uz interesējošiem jautājumiem, bet skolotāja pievērš uzmanību tam, kā viņš jūtas, kā reaģē, kā sadarbojas ar citiem bērniem vai pieaugušajiem. Balstīšanās uz bērna izteiktajām vēlmēm, interesēm, viņa stiprākajām pusēm un skolotāja pedagoģisko prasmi analizēt šos kritērijus ir viens no mūsdienu bērnības pedagoģijas svarīgākajiem uzdevumiem. "Vidē, kurā audzinātāja rosina bērnus darboties atbilstoši viņu interesēm, bērni attīsta spēcīgu nozīmīguma un pašiniciatīvas izjūtu."¹⁷

Tas aktualizē pedagoģiskās attieksmes kā pedagoģiskās mijiedarbības aspektu, kurā iekļaujas jūtas, tēli, domas par bērnu un pedagoģiskā darbība kopumā. Pirmkārt, to kā emocionālo pārdzīvojumu izjūt katrs bērns. Otrkārt, tas ir bērna tēls, viņa portrets, kas izveidojies skolotāja iztēlē. Treškārt, tās ir domas un spriedumi par bērnu. Pedagoģiskā saskarsme ir tāda skolotāja uzvedība, kurā izpaužas, mainās un attīstās viņa attiecības ar bērniem.¹⁸

Raugoties no bērna tiesību un iespēju viedokļa, mūsdienu pirmsskolas izglītības iestādes grupas telpa ir vide, kurā bērns izzina apkārtējo pasauli, iejūtas dažādās lomās un attīsta sociālās prasmes, rūpējas par citiem un uzņemas atbildību. Savukārt skolotājas ir atbildīgas par piemērotas vides iekārtošanu, izrādot cieņu pret bērna idejām un izmantojot tās mācību satura programmas sastādīšanā. Viņas arī sadarbojas ar bērnu, novēro viņu, ieklausās viņa sarunās un izteikumos, pieraksta un izvērtē savus novērojumus, plānojot un individualizējot turpmāko darbu ar bērnu.¹⁹

¹⁴ D. Baacke, 'Sozialökologische Ansätze in der Jugendforschung', in: Krüger and Heinz, H. (Hrsg.), *Handbuch der Jugendforschung*, Opladen, Leske + Budrich, 1993, pp. 135–157.

¹⁵ Коломинский, Я. Л. *Психология педагогического взаимодействия*, Учебное пособие, СПб, Речь, 2007, с. 39.

¹⁶ K. A. Hansena, R. K. Kaufmane un S. Saifers, *Izglītība un demokrātijas kultūra: bērnības pieredze*, Rīga, Sorosa fonds Latvija, 1998, 17.–26. lpp.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

Tomēr bērņa kā personības “jebkādu jaunu soli attīstībā vistiešākajā veidā nosaka iepriekšējais solis, viss, kas izveidojies un radies iepriekšējās stadijas attīstībā”²⁰ un kas sakņojas bērņa attieksmes maiņā pret apkārtējo vidi, konkrēti, vajadzību un vēlmi pārmaiņā, kas virza bērņa rīcību. Pārejot no viena vecumposma uz nākamo, bērnam rodas jaunas vajadzības, jauni motīvi, jo bērņa rīcību nosaka iepriekšējo vērtību pārvērtēšana, viņa attieksmes pret vidi maiņa.²¹

Bērņa attieksme pret sevi lielā mērā ietekmē attieksmi pret apkārtējo pasauli un nosaka pašrealizācijas aspektus un veidus, bet pašrealizācijas aspekti un veidi ietekmē attieksmi pret apkārtējo pasauli un pašam pret sevi. Tātad attieksme iezīmē “nosacītu personības stabilitāti un vienlaikus tās mainīšanās jeb attīstības potenciālās iespējas”²².

Attīstoties bērns uztver to ārējo nosacījumu un apstākļu ietekmi, ar kuriem saskaras, – viņš ne tikai uztver šos nosacījumus un apstākļus, bet arī zināmā mērā pārveido tos, un tikai pēc tam ārējie apstākļi kļūst par viņa paša iekšēji pieņemtiem un apgūtiem. Tādā veidā bērns apgūst sabiedrības kultūru, tās normas un vērtības, kas vienlaikus veicina viņa personības attīstību, arī pašapziņu, pašnoteikšanos un pašapliecināšanos. Tādējādi bērnu var analizēt kā pašattīstības subjektu.²³

Sociāli konstruēta bērņība ir jauna teorētiska perspektīva, kas aktualizē rīcībspējīgā bērņa tēla konceptu. Rīcībspējīgā bērņa tēla koncepts transformē audzināšanas mērķi no paklausības uz bērņa rīcībspējas veicināšanu, kas īstenojama bērņa un pieaugušo sadarbībā, cieņpilnās attiecībās ģimenē, bērns pats aktīvi konstruē savu ikdienas pieredzi. Rīcībspējīgo bērņu pieaugušie uztver kā būtņi, kas apzinās savas vajadzības un tiesības, ir kompetents un patstāvīgs savas identitātes konstruētājs.²⁴

Iepriekš aktualizētās bērņības pedagogijas atziņas raksturo mūsdienu bērņu audzināšanas un izglītošanas procesa daudzveidīgās un sarežģītās nianses, kas pieprasa pedagogisko kompetenci, bērņa attīstību dialoga attiecībās,²⁵ individualizāciju un socializāciju, kas orientēta uz bērņa unikālās personības veidošanos, jo “audzināšana ir kopīgs ceļš ..”²⁶.

Metodoloģijas un pētījuma bāzes raksturojums

Mūsdienu zinātniskajā diskursā bērņības pētījumos dominējošā kvalitatīvās pētniecības pieeja ir stipri ietekmējusi pētniecības procesu un vēl joprojām tiek mērķtiecīgi akceptēta, rosinot pedagogu diskusijas par pētījuma metodēm; “atklājot bērņu kā aktīvu subjektu savā dzīves vidē, paplašinās arī diskusija par

²⁰ Л. С. Виготский, *Психология развития ребенка*, Москва, Эксмо, 2003, с. 192.

²¹ Ibid.

²² А. В. Мудрик, *Психология и воспитание*, Москва, Московский психолого-социальный институт, 2006, с. 10–17.

²³ Ibid.

²⁴ I. Dinka, *Bērņa tēla sociālo transformāciju atspoguļojums bērņīstībā*, promocijas darbs, Rīga, Latvijas Universitāte, 2014, 16.–17. lpp.

²⁵ H. S. Herzka, *Die neue Kindheit. Dialogische Entwicklung – autoritātskritische Erziehung*, Basel, Schwabe & Co.AG, 1989, S. 19–23.

²⁶ J. Ū. Roge, *Bērņiem nepieciešamas robežas*, Rīga, Jumava, 2008, 7. lpp.

metodoloģiskām pieejām un metodēm bērības pētījumos”²⁷. Konkrētās publikācijas izstrādes pētījuma metodoloģija balstās uz kvalitatīvās pētniecības tradīcijām, jo tā ir mērķtiecīgi vērsta uz pirmsskolas izglītības skolotāju pedagoģiskās pieredzes izpēti sadarbībā ar bērniem un viņu vecākiem.

Pedagoģiskie novērojumi apliecina, ka bērna uzvedība pat vienā vidē ar vienādiem nosacījumiem būtiski atšķiras, un šo atšķirību interpretācija veido pētniecības pamatu, rosinot katrai situācijai adaptēt individuālu pētniecisko pieeju. Bērības pedagoģijas pētnieku specializācija un profesionālā kompetence lielā mērā ietekmē izvēlēto bērnu pētījumu kontekstu un fokusu, akcentējot kvalitatīvās pētniecības nozīmīgumu un iespējas, jo tieši kvalitatīvā pieeja pretstatā kvantitatīvajai tiek vērsta uz iedziļināšanos, izpratni un salīdzināšanu, kā arī individuālo iezīmju raksturošanu. Šī pieeja pieņem, ka “internālo struktūru vissvarīgākais aspekts ir katras personas individuālās vēstures reprezentācija, ko indivīds konstruē, pamatojoties uz savas dzīves īpašo pieredzi”²⁸. Pateicoties tieši kvalitatīvās pētniecības dizaina dominēšanai bērības pedagoģijas problēmu izpētē, kā apliecina Liepājas Universitātē izstrādāto maģistra darbu analīze, tiek izmantotas daudzveidīgas teorētiskās un empīriskās metodes, kas sniedz iespējas pirmsskolas speciālistiem analizēt un apkopot pētniecības informāciju aktuālās bērības pedagoģijas dimensijās.

Publikācijas autorēm ir nozīmīgi iepazīt un raksturot maģistru, praktizējošo pirmsskolas profesionālās darbības jomā iesaistīto speciālistu, izpratni un potenciālo redzējumu aktuāli risināmajos jautājumos bērības pedagoģijā praktiskās pedagoģiskās darbības pilnveidošanai. Tāpēc par pētījuma metodi tika izvēlēta maģistra darbu satura (verbālo pārskata formu) kontentanalīze, jo tieši maģistru iegūto pētniecības datu sociālā un psiholoģiski pedagoģiskā interpretācija piedāvā un atklāj viņu konkrēto izpratni un redzējumu pedagoģisko problēmu risinājumos. Kā vispārīgās vadlīnijas kvalitatīvo datu analīzei tika izvēlēti maģistra darba temati, pētījuma priekšmeti, darba mērķi, pētījumā izvirzītās hipotēzes, secinājumi un ieteikumi. Maģistru apgalvojumu un izteikumu hermeneitiskās analīzes mērķis ir izprast, ko autori ir vēlējušies paust kā savus pedagoģiskos priekšstatus un redzējumu, kā arī kādas pārmaiņas un jauninājumus viņi saskata savā darbā. Tas nozīmē, ka pētījuma datu interpretācijas analīzē raksta autore pamatojas uz katra maģistra darba pētījuma specifiskajiem mērķiem, to satura atklāsmi, konkretizētajiem secinājumiem un ieteikumiem.

Liepājas Universitātē aktuālajām bērnu un skolēnu attīstības un audzināšanas problēmām maģistri pievēršas piecās studiju programmās, kas katra skata problemātiskos jautājumus atbilstoši programmas specifikas pētnieciskajam kontekstam. Tās ir augstākās akadēmiskās izglītības studiju programmas: Izglītības zinātņu maģistrs pedagoģijā (turpmāk tekstā: IZMP), Vispārējās izglītības skolotājs (VIS), Karjeras konsultants (KK), Sociālais darbs (SD) un Mūzikas terapija (MT).

²⁷ A. Špona un J. Jermolajeva, ‘Bērns. Bērība. Sasniegumu pētīšana’, *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*, Rīga, RaKa, 2015, 8.–23. lpp.

²⁸ A. Kroplis un M. Raščevska, *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*, Rīga, RaKa, 2004, 17. lpp.

Pētījuma rezultāti un diskusija

Empīrisku datu vākšanā tika īstenota Liepājas Universitātes Pedagoģijas un sociālā darba fakultātē iepriekš nosauktajās studiju programmās aizstāvēto maģistra darbu satura un problēmu analīze pēc autoru izvēlētajā pētījuma temata, izpētes priekšmeta un teorētiskajā analīzē aktualizētajiem kritērijiem, kas raksturo bērniņas pedagoģijas problēmu dimensijas un to risinājumus. Empīrisku atziņu analīzei un salīdzināšanai bērniņas pedagoģijas problēmu (tabulā saīsinājums – BPP) lokā tika izvēlēti maģistra darbi, kas aizstāvēti laika posmā no 2012. gada līdz 2017. gadam un kas pēc tematiskās izvēles un satura būtības atklāsmes atbilst bērniņas pedagoģijas pētījumu kontekstam (sk. tabulu).

Tabula

Aizstāvēto maģistra darbu skaits
Number of Defended Master's Thesis

Studiju programma	2012	BPP	2013	BPP	2014	BPP	2015	BPP	2016	BPP	2017	BPP	BPP kopā
IZMP	7	1	9	3	12	3	4	1	*	*	*	*	8
VIS	2	-	11	1	7	3	11	9	38	6	28	4	23
KK	11	-	11	-	11	2	6	-	10	-	5	-	2
SD	14	-	11	-	12	-	12	-	14	-	15	-	-
MT	1	-	6	2	1	-	7	3	8	-	-	-	5
Kopā:	35	1	48	6	43	8	40	13	70	6	48	4	38

* Studiju programmas darbība ir pārtraukta.

Kā redzams tabulā, no pētījumā analizēto darbu kopējā skaita ($N = 284$) bērniņas pedagoģijas problēmu izpētei izstrādāti 38 darbi, kas raksturo un analizē problemātiku, kura saistīta ar pirmsskolas vecuma bērnu dzīvi, attīstību, izglītošanu un audzināšanu, orientējoties uz bērna personības unikalitāti un pedagoģisko procesu kvalitātes nodrošinājuma nozīmību pirmsskolas vecumposmā, apliecinot profesionāļu vidū dominējošo adekvāto izpratni par bērna dzīves sākumposma svarīgumu un nepilnīgi izmantoto bērna pašrealizācijas un attīstības potenciāla veicināšanu šajā periodā.

Bērncentrētās mūsdienu pedagoģijas pieejās “bērns tiek aplūkots kā prasmīgs, zinātkārs, atbildīgs un brīvs sabiedrības loceklis, pret kuru jāizturas ar cieņu. Bērns pats vada savu mācīšanās procesu. Cieņa un uzticēšanās sekmē bērnu vēlmi mācīties, kļūt patstāvīgiem un atbildīgiem”²⁹. Analizētajos maģistra darbos skaidri redzama tematiskā orientācija uz bērna personības veidošanās izpratni, kas izpaužas būtiskos atslēgvārdos, kuri raksturo bērnu kā unikālu individualitāti, pievēršot uzmanību bērna emocionālajiem dvēseles stāvokļiem, radošās iztēles un fantāzijas

²⁹ B. Rudzroga, „Meža skolas” pedagoģiskās pieejas realizācija pirmsskolas izglītības praksē, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2016, 49. lpp.

izkopšanai. Maģistra darbos, kas veltīti bērības pedagoģijas jautājumu izpētei – bērna vajadzībām un to piepildīšanai, emocionālai pašizjūtai un labizjūtai, tiek pētīta emocionālās saskarsmes veicināšana, brīva un radoša bērna darbošanās, sociālās un saziņas prasmes, saskarsmes grūtību mazināšanas pedagoģisko paņēmieni sistēma, individuālās pieejas īstenošana, bērna pašiniciatīva pašam tiekies pēc zināšanām un radoši darboties, viņa sasniegumi. Maģistra darbos liela vērtība pievērsta pirmsskolas izglītības skolotāju pedagoģiskai kompetencei un profesionālā dialoga nodrošināšanai, kā arī motivācijai sadarboties un sadarbības komandas darba sekmēšanai, lai nodrošinātu audzināšanas procesu kvalitāti, – tās ir vienas no svarīgākajām atslēgām holistiskās audzināšanas problēmu risināšanā un atgriezeniskās saites nodrošināšanā. Pedagoģiskajā praksē ir aktuāli “audzināt ar patiesu pārliecību, ka tas, kas tiek darīts bērna labā, ir vislabākais un visnepieciešamākais pašam bērnam un viņa personības attīstībai, un viņa turpmākajai dzīvei plašajā sabiedrībā”³⁰.

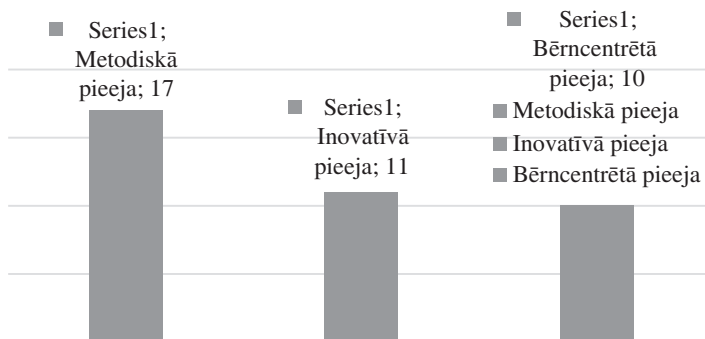
Maģistra darbos raksturotās pedagoģiskā darba pretrunīgās nianse uzskatāmi atspoguļo jautājumu loku, kas risināms pedagoģiskajā procesā. Piemēram, noskaidrojot pirmsskolas un sākumskolas pedagogu viedokļus par bērnu sasniegumu vērtēšanas iespējām, atklājās, ka “pašreizējā prasmju, spēju un zināšanu vērtēšanas sistēma pirmsskolā ir sadrumstalota, tā nav sakārtota, un neeksistē konkrēti kritēriji, kuri jāapraksta bērna vērtējumā, beidzot pirmsskolas izglītības iestādi”³¹, tāpēc, pamatojot vērtēšanas modeļu nepieciešamību pēctecības pārejā no pirmsskolas uz sākumskolu, tiek izstrādāts un praksē aprobēts Liepājas pirmsskolas izglītības iestādes audzēkņu fiziskās sagatavotības vērtēšanas modelis “Pirmsskolēna sasniegumi sportā”³².

Analizējot bērības pedagoģijas jomai atbilstošos maģistra darbus pēc to satura un pētījuma priekšmeta, kā arī izstrādes mērķa, visus darbus nosacīti var klasificēt trīs tematiski vienojošās grupās (darbu tematisko grupēšanu skatīt attēlā). Pirmās grupas 17 darbi atspoguļo pirmsskolas izglītības iestādes metodiskā darba virzienus un specifiskās aktualitātes. Otrās grupas 11 darbos tiek atklātas, raksturotas un aprobētas pirmsskolas izglītības mācību satura programmu īstenošanas inovatīvās pieejas. Trešajā grupā (10 darbi) ir apkopoti maģistru pētījumi, kuros analizēta bērna individualitātes attīstības sekmēšana pirmsskolas pedagoģiskajā procesā holistiskas bērncentrētas pieejas kontekstā.

³⁰ A. Brauna, *Pedagoģiskā sadarbība pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 57. lpp.

³¹ A. Grīnberga, *Pirmsskolēna fiziskās sagatavotības vērtēšana pedagoģiskajā praksē*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 66. lpp.

³² Ibid.

Att. Analizēto darbu tematiskais raksturojums (N = 38)

Picture. Thematic Characteristics of Analyzed Works (N = 38)

Kaut arī īstenotos pētījumus pēc to pamatvirzības un definētajiem pētījuma priekšmetiem nosacīti var klasificēt trijās tematiskās grupās (sk. attēlu), ir nepieciešams atzīmēt, ka to saturiskā analīze apliecina gan izvēlēto problēmu, gan piedāvāto risinājumu sociālo un pedagoģisko aktualitāti, kā arī sasaisti ar teorētiskajiem pētījumiem un praktisko orientāciju uz bērnības pedagoģijas problemātikas jautājumu risināšanu.

“Lai sekmētu bērna intelektuālo un garīgo labizjūtu pirmsskolas izglītības iestādē, svarīgi ir veicināt bērna izziņas interesi, attīstīt zinātkāri, iesaistīt rotaļās, pedagogiem būt domājošiem, emocionāli atvērtiem un zinošiem.”³³ Analizējot pirmsskolas izglītības mācību satura programmu īstenošanas inovatīvās pieejas, savos pētniecības darbos maģistri pievēršas aktuāliem pirmsskolas pedagoģiskā procesa jautājumiem, piemēram: pedagoģiskajai sadarbībai bērnu audzināšanā (2013), pedagoģisko paņēmieni sistēmai saskarsmes grūtību mazināšanai bērniem ar autisma spektru (2013, 2014, 2017), pedagoģiskajai darbībai bērna emocionālās labizjūtas nodrošināšanai (2014), pedagoģiskajam darbam ar hiperaktīviem bērniem (2014), āra aktivitātēm vides izglītībā (2015), sporta svētku izmantošanai 5–7-gadīgu bērnu sociālo prasmju attīstībai (2016), didaktisko metožu variativitātes nodrošināšanas iespējām lasīšanas un rakstīšanas prasmju apguvei (2015), integrētās pirmsskolas mācību programmas satura īstenošanas kvalitātes pilnveidei (2015), komandas darbam pirmsskolas izglītības iestādēs (2015), projekta metodei bērncentrētas pieejas īstenošanai (2015), iekļaujošās izglītības individuālo programmu īstenošanai (2015), mācīšanās portfolio bērnu individuālās izaugsmes izvērtēšanai (2016), “Meža skolas” pedagoģiskās pieejas realizācijai (2016), angļu valodas apguvei (2016, 2017), pedagoģiskā darba kvalitātei (2017), mūzikas pedagoga un logopēdu sadarbībai bērnu valodas un runas attīstības veicināšanai (2017) un citiem aktuāliem pētījumiem bērnības pedagoģijas jomā. Savukārt Mūzikas terapijas un Sociālā darba studiju programmā izstrādātie maģistra darbi ir izteikti specifiski un pievēršas

³³ M. Čulkstāne, *Pedagoģiskā darbība bērna emocionālai labizjūtai pirmsskolas izglītības iestādē*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2013, 51. lpp.

mūzikas terapijas iespēju izpētei, lai mazinātu dažāda vecuma bērnu psiholoģiskus vai fiziskus traucējumus, vai ģimenei kā sistēmai.

Apkopojošot metodisko un inovatīvo pieeju redzējumus, pilnībā var pievienoties atzinumam, ka ne tikai mākslinieciskajā, bet arī visās praktiskajās nodarbībās pirmsskolā “Netradicionālo formu pielietojums attīsta bērnos radošumu – drosmi kļūdīties, atvērto domāšanu, drošības izjūtu. Brīvība, fantāzija un iztēle nodrošina bērnus netradicionālai mākslinieciskai darbībai, kas atver durvis uz brīnumaino pasauli, ieinteresē darboties”³⁴.

Pētot pedagoģiskajā praksē didaktisko metožu variativitātes nodrošināšanas iespējas lasīšanas un rakstīšanas prasmju apguvei pirmsskolas vecumposmā,³⁵ iegūtie dati liecina, ka vēl joprojām atsevišķās pirmsskolas izglītības iestādēs daži pedagogi attiecas pret bērnu kā izglītojamo, kuram jāsniedz pēc iespējas vairāk izziņas informācijas atbilstoši izvirzītajām prasībām, mācību metodes tiek izvēlētas frontālas kā skolā, tiek izmantota kontrole, uzmanību pievēršot apgūtajam, mazāk – katra bērna psihiskajām, fiziskajām un sociālajām vajadzībām pēc pašapliecināšanās, komunikācijas, lomu maiņas, aktīvas, brīvas un radošas darbības, kas ir būtiska rotaļnodarbības sastāvdaļa. Tomēr pirmsskolas izglītības skolotājs no informēšanas, organizēšanas, kontroles un pārbaudes dominantes jau divu trīs mēnešu laikā spēj pāriet uz konsultēšanas, palīdzēšanas un vērošanas dominanti, padarot izziņas procesu bērniem interesantāku un saistošāku. To apliecina bērnu atgriezeniskā saite – novērtējot savu darbību, viņi savas pozitīvās emocijas atspoguļo dažādos veidos: ar smaidiņu zīmēšanu, palēcieniem, paceltām rokām u. c.³⁶ Tomēr bērna izziņas procesu un individuālās izaugsmes pilnveidei nepietiek tikai ar skolotāju pedagoģisko iniciatīvu izglītības kvalitātes nodrošināšanā: “integrētās pirmsskolas programmas īstenošanas kvalitātes pilnveidei ir nepieciešams pārskatīt satura atbilstību pirmsskolas vecuma bērnu psiholoģiskajām un fizioloģiskajām īpatnībām: uzdevumu kvantitāte, sarežģītība nestimulē izglītības kvalitāti”³⁷.

Jaunu pedagoģisko pieeju un metožu meklējumi un aprobācija apliecina to produktivitāti: “Realizējot projekta metodi, ieguvums bērniem ir patstāvīgas domāšanas un vērtēšanas iemaņu attīstības veicināšana, kas sevī ietver: neatkarību no citu viedokļiem, savas personīgās patiesības meklējumus, prasmi loģiski sakārtot savas domas, tās formulēt un argumentēt, kā arī attīstīt prasmi pašizglītoties, spēju uzklaustīt, saprast citu cilvēku viedokli un izkopt pacietību.”³⁸

³⁴ J. Kehre–Baika, *Netradicionālo darba formu pielietojums vecākā pirmsskolas vecuma bērnu mākslinieciskajā darbībā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2014, 62. lpp.

³⁵ A. Enģele, *Didaktisko metožu variativitātes nodrošināšanas iespējas lasīšanas un rakstīšanas prasmju apguvei pirmsskolas vecumā*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2015, 52.–57. lpp.

³⁶ Ibid.

³⁷ I. Grīšle, *Integrētās pirmsskolas mācību programmas satura īstenošanas kvalitātes pilnveides iespējas*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2015, 62. lpp.

³⁸ L. Merca, *Projekta metode bērncentrētas pieejas īstenošanai pirmsskolas izglītības iestādē*, maģistra darbs, Liepāja, Liepājas Universitāte, 2015, 57. lpp.

Pēc maģistru domām, pirmsskolas izglītības kvalitātes nodrošināšanā īpaša vērība ir jāvelta pirmsskolas izglītības iestādes metodiskajam darbam. Piemēram, šīs grupas maģistra darbos tiek raksturotas pirmsskolas metodiķu profesionālās atbildības jomas un iespējas bērna attīstības sekmēšanā (2014), pedagoģiskās kompetences un darba kvalitātes paaugstināšana (2014, 2017), tiek analizēta, kāda ir skolotāja apmierinātība ar darbu, kā arī pētīta viņa darba kvalitāte (2015), koleģiālās sadarbības nodrošināšana (2015), vecāku izglītošana (2016) u. c. jautājumi.

Maģistri, kas savos pētījumos mērķtiecīgi un niansēti pievēršas bērna individualitātes attīstības sekmēšanai pirmsskolas pedagoģiskajā procesā, lai īstenotu bērncentrētu pieeju, atklāj agresīvas uzvedības pedagoģiskās korekcijas iespējas (2012), raksturo bērnu fiziskās sagatavotības vērtēšanas iespējas pedagoģiskajā praksē (2013), analizē rotālietu pedagoģisko vērtību bērna personības attīstībā (2013), bērna emocionālās saskarsmes prasmju attīstīšanu (2014), pēta, kā veidojas bērnu priekšstati par profesijām (2014), pievēršas uzvedības korekcijas iespējām pirmsskolas izglītības iestādes jaukta vecuma grupās (2015), kā arī citiem aktuāliem jautājumiem bērniības pedagoģijā.

Secinājumi

1. Mūsdienu bērncentrētas pedagoģijas aktualitāte ir bērna rīcībspējas attīstība, kopš mazotnes apgūstot demokrātiskās sabiedrības skolu un izkopjot sevī tādas svarīgas personības īpašības kā pašiniciatīva, pašregulācija, tolerance, empātija, atbildība, emocionāli sociālā inteliģence, zinātkāre, radošums u. c.
2. Pirmsskolas izglītības skolotājas ar savu profesionālo kompetenci ir vidutājas starp cilvēces uzkrāto kultūrvēsturisko pieredzi un bērniem, tās rosina un atbalsta viņu pašattīstību zināšanu apgūvē, talantu, spēju un prasmju izkopšanā, atlieksmju izveidē pret morālajām, ētiskajām un estētiskajām vērtībām, pret sevi, apkārtējo vidi un sabiedrību.
3. Liepājas Universitātē aizstāvētajos maģistra darbos tiek pētītas, analizētas un risinātas pedagoģiskajā praksē nozīmīgas un aktuālas problēmas: pirmsskolas izglītības mācību satura programmu īstenošanas inovatīvās un pedagoģiskās pieejas, kas nodrošina bērncentrētas pedagoģijas atziņu īstenošanu praksē, pirmsskolas izglītības iestādes metodiskā darba un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides iespējas.
4. Maģistra darbu analīze apliecina, ka pedagoģiskajā praksē, risinot bērniības pedagoģijas problēmas, ir nepieciešama saskaņotība prasībās, pēctecība bērna attīstības nodrošināšanā, vecāku un pedagogu dialoga akcentēšana, sadarbības motivācijas un komandas darba veicināšana.
5. Maģistru paustās pedagoģiskās atziņas atspoguļo un apliecina pārliecību par to, ka viņi saskata un savā profesionālajā darbībā akceptē bērna attīstības unikalitāti un bērna pašiniciatīvu personīgās identitātes meklējumos, pirmsskolas izglītības un audzināšanas mērķi, sadarbības metožu un formu atbilstību bērna rīcībspējas, patstāvīguma un radošuma attīstības nodrošināšanai mūsdienu pedagoģiskajā praksē.

6. Bērnu audzināšanas, izglītošanas un socializācijas procesu mijietekmju konstatācija un novērtējums globalizācijas kontekstā sniedz neierobežotu iespēju paplašināt pētniecības loku bērnības pedagoģijas problēmu turpmākā izpētē.
7. Nākotnes izaicinājumi un sabiedrībā notiekošie attīstības procesi nosaka nepieciešamību pēc daudzveidīga intelekta un individuālām izaugsmes iespējām, un daudzdimensiju mācīšanās stilu attīstīšanas, pēc jaunu zināšanu radīšanas. Tā, savukārt, pieprasa jaunas personības īpašības un attieksmes metakognitīvās izziņas jomā, starpkultūru daudzveidības un mijiedarbības aspektā, kultūras tradīciju bagātināšanā un valodu apguvē, sociālajā integrācijā un iekļaušanas kā principiālas pieejas (izglītībā un sabiedrībā kopumā) izstrādē un īstenošanā.

Summary

Childhood is a specific period of human life. Its research raises a number of unknown subconscious research dimensions, whose theoretical and practical understanding to a great extent is able to improve process of teaching practice. The publication summarizes the author's theoretical recognitions that characterize today's children as curios and independent "investigators", creative personalities, who require opportunities of a free and humane development, emphasizing the evolvement of individual skills and promotion of self-initiative.

Publication characterizes range of problems defined in Liepāja University master's studies within the context of childhood pedagogy by identifying the thematic nuances of actualized modern child-raising and education and educational opportunities for improvement of pre-school teaching process quality in the developed master's thesis. At the pre-school age, it is important to provide a nurturing and educational environment, where children are encouraged to act according to their interests, to enable them to develop a strong sense of importance and initiative that would increase their capacity and emotional wellbeing.

Keywords: *upbringing, child as a value, child-centered approach, pedagogy of childhood.*

Informācija par autorēm

Alīda Samuseviča, *Dr. paed.*, Liepājas Universitātes Pedagoģijas un sociālā darba fakultātes profesore, Izglītības zinātņu institūta vadošā pētniece, LZP pedagoģijas zinātnes eksperte. Pētniecības intereses saistās ar pedagogu profesionālās kompetences pilnveides jautājumiem, audzināšanas procesa likumsakarību un pretrunu izpēti. E-pasts: alida.samusevica@liepu.lv.

Blāzma Vikmane, *Dr. paed.*, Liepājas Universitātes Pedagoģijas un sociālā darba fakultātes docente. Pētniecības intereses saistās ar aktuālām bērnu audzināšanas un socializācijas problēmām un to risinājumiem mūsdienu ģimenē un skolā. E-pasts: blazma.vikmane@liepu.lv.